

EDYTA SZAFRANEK

Uniwersytet Opolski

KONKURENCYJNOŚĆ WOJ. OPOLSKIEGO W TEORII I POLITYCE ROZWOJU REGIONU

Abstrakt: *Competitiveness of Opole Voivodship in the Theory and Policy Development of Region.* The aim of this paper is attempt to estimate compatibility aims and courses which tend to reinforcement competitiveness of Opole region, with courses of transformation social-economic in region. This article is base on the planistic and strategic documents which are basic for a regional development in Opole province. Author of this thesis made parallel which shows social-economic transformations in Opole province in years 2000-2003. Research witch were made shows progressive changes which influence on competitiveness of Opole region. There are also shown some negative witch didn't have base in frame of the regional competitiveness theory. Aims and courses of formation competitiveness of Opole region seam to be properly frame. Task which are shown have some barriers to. There are some barriers which made problems with. Most of the tasks bring us positive effects but the scale of it isn't yeat measured.

Konkurencyjność regionów jest współcześnie jednym z najczęściej używanych terminów odnoszących się do procesów rozwoju regionalnego, jak również do polityki regionalnej. Jest to zagadnienie żywo i wieloaspektowo dyskutowane przez przedstawicieli rządowych i samorządowych władz regionalnych oraz badaczy naukowych zajmujących się problematyką polityki regionalnej.

Mimo szeroko prowadzonych badań nad problematyką konkurencyjności regionów nie ma zgodności w zakresie definiowania pojęcia konkurencyjności regionów, a także jednoznacznego określania jej determinant, mierników czy sposobów pomiaru. Pojęcie konkurencyjności jest interpretowane w różny sposób, w zależności od przyjętego problemu badawczego.

Autorka wyraża przekonanie, że termin *konkurencyjność* w odniesieniu do regionów należy tłumaczyć w jego pierwotnym znaczeniu. Słowo *konkurencja*, zgodnie z łacińskim rodowodem oznacza „wspólne poszukiwanie”. W tym sensie konkurowanie sprowadza się do wspólnego poszukiwania najlepszych dróg rozwiązań konkretnych problemów w określonym miejscu i czasie¹. *Konkurencyjność regionów* należy rozumieć jako przedsięwzięcie wielu jednostek dążących do osiągnięcia wspólnie zamierzonego celu. Celem zaś wszystkich jednostek odpowiedzialnych za dany region jest jego trwały rozwój. Konkurencja jest zatem środkiem zmierzającym do realizacji określonych celów, a nie celem samym w sobie. Głównym motywem kształtowania konkurencyjności regionu jest przyspieszenie i podniesienie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego danego regionu. Rozwój regionalny polega zatem na systematycznej poprawie konkurencyjności podmiotów gospodarczych i poziomu życia mieszkańców². Za miarę wzrostu zdolności konkurencyjnej należy uznać umiejętność takiego kształtowania struktury gospodarczej regionu, która długookresowo zagwarantuje efektywny rozwój³.

Konkurencyjność regionu jest wypadkową wielu różnorodnych czynników. Zadaniem osób i instytucji odpowiedzialnych za rozwój regionu jest właściwe ich zidentyfikowanie i wykorzystanie w procesie rozwoju regionu. Czynniki wpływające na konkurencyjność regionu mają charakter synergiczny i działają kompleksowo. Szczególne znaczenie mają czynniki o charakterze endogenicznym. Ich jakość zależy od sytuacji wewnętrznej regionu: struktury demograficznej, infrastruktury, kapitału ludzkiego i społecznego, tradycji historycznych, walorów przyrodniczych organizacji i sprawności funkcjonowania instytucji otoczenia biznesu. Jednak nie bez znaczenia pozostają czynniki zewnętrzne, jak choćby położenie geopolityczne, dostępność komunikacyjna do regionu. Szlachta podkreśla, że kształtowanie konkurencyjności regionów jest zależne w dużym stopniu od istnienia strategii rozwoju regionalnego (opartej na konsensusie społecznym) oraz zasobów społecznych regionu⁴. Dużą rolę odgrywa także struktura funkcjonalno-przestrzenna i gospodarcza regionu oraz potencjał gospodarczy.

¹ *Granice konkurencji*, Grupa Lizbońska, Warszawa 1996, s. 13.

² J. Szlachta: *Główne problemy polityki rozwoju regionalnego Polski na przełomie XX i XXI w.*, [w:] *Strategiczne wyzwania dla polityki rozwoju regionalnego Polski*. Friedrich Ebert Stiftung, październik 1996, s. 16-27.

³ M. Klamut, E. Passella: *Podnoszenie poziomu konkurencyjności regionów*, [w:] *Konkurencyjność regionów* M. Klamut (red.). Wrocław 1999, s. 57-83.

⁴ J. Szlachta, *op. cit.*

Przedmiotem prezentowanej pracy jest zagadnienie konkurencyjności regionu opolskiego. Głównym celem opracowania jest próba oceny zgodności celów i kierunków zmierzających do wzmocnienia konkurencyjności regionu opolskiego (wyznaczonych przez władze regionalne), z kierunkami przemian społeczno-gospodarczych zachodzących w regionie.

Rozprawę przeprowadzono na podstawie dokumentów o charakterze planistycznym i strategicznym będących podstawą prowadzenia polityki rozwoju woj. opolskiego. Omówiono koncepcję polityki rozwoju woj. opolskiego na podstawie *Strategii rozwoju województwa opolskiego na lata 2000-2015* oraz wybranych strategii i programów sektorowych. Wskazano także rodzaje zadań uwzględnionych w kontrakcie województwa na lata 2000-2003, stopień ich realizacji oraz związek z założeniami programowymi rozwoju regionu. Przedstawiono zapisane w strategii rozwoju regionu opolskiego oraz innych dokumentach strategiczno-planistycznych, cele i kierunki rozwoju. Dokonano także ilościowych zestawień obrazujących przemiany społeczno-gospodarcze w woj. opolskim w latach 2000-2003⁵. Zastosowano obliczenia wskaźnikowe pokazujące tendencje w zakresie zmian wybranych zjawisk w tym województwie. Badania empiryczne pozwoliły na wyodrębnienie zmian progresywnych wpływających na kształtowanie konkurencyjności regionu opolskiego oraz negatywnych, nie znajdujących odzwierciedlenia w teoretycznie ustalonych podstawach kształtowania konkurencyjności regionu.

Jednym z narzędzi wpływających na konkurencyjność regionu jest strategia rozwoju województwa. Jest to dokument kierunkowy wyznaczający priorytety i główne cele strategiczne. Stanowi podstawę do opracowania dokumentów operacyjnych określających sposób i metody realizacji przedsięwzięć zmierzających do rozwoju regionu. Zgodnie z *Ustawą o samorządzie województwa* (Art. 11, ust. 1.) strategia rozwoju województwa musi być formułowana w taki sposób, aby jednym z celów przez nią definiowanych było podnoszenie poziomu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa. W *Strategii rozwoju województwa opolskiego na lata 2000-2015* określono następujące priorytety rozwojowe dla Opolszczyzny⁶:

- Wzmocnienie konkurencyjności woj. opolskiego.
- Wyrównywanie szans rozwoju w regionie.

⁵ Informacje statystyczne na podstawie publikacji GUS oraz Urzędu Statystycznego w Opolu z lat 2000-2004.

⁶ *Strategia rozwoju województwa opolskiego na lata 2000-2015*. www.umwo.opole.pl

Na potrzeby uszczegółowienia powyższych kierunków priorytetowych oraz efektywnej ich realizacji wskazano sześć celów strategicznych. Odnoszą się one zarówno do sfery społecznej, jak i gospodarczej regionu.

W zakresie kształtowania zasobów społecznych regionu wskazano na konieczność podnoszenia poziomu wykształcenia mieszkańców województwa oraz poprawę poziomu i jakości życia. Cele operacyjne dotyczące zasobów społecznych zapisano na pozycji pierwszej i szóstej w następującym brzmieniu:

(1) Dobrze wykształcone społeczeństwo.

(6) Poprawa warunków życia w regionie.

Pozostałe cztery cele operacyjne dotyczą kształtowania optymalnej struktury gospodarczej oraz tworzenia warunków do dynamicznego rozwoju gospodarczego regionu. Wskazano potrzebę podnoszenia poziomu istniejącego potencjału gospodarczego, infrastruktury technicznej ze szczególnym uwzględnieniem infrastruktury transportowej. Odwołano się także do tradycji gospodarczej regionu opierającej się na wysoko towarowym rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym, ze wskazaniem na konieczność jej utrzymania i wzmocnienia. Szczegółowy zapis celów operacyjnych przedstawia się następująco:

(1) Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej oraz istniejącego potencjału gospodarczego.

(2) Aktywizacja gospodarcza regionu z wykorzystaniem europejskiego korytarza transportowego przebiegającego przez województwo opolskie.

(3) Restrukturyzacja rolnictwa i rozbudowa sektora przetwórstwa rolno-spożywczego oraz wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich i małych miast.

(4) Rozwój współpracy międzynarodowej, kontaktów indywidualnych oraz współpracy transgranicznej.

Wymienione priorytety i cele operacyjne rozwoju woj. opolskiego nie nawiązują w bezpośrednim brzmieniu do konkurencyjnych. Za takie bowiem tradycyjnie uważa się nowoczesność, innowacyjność, postępowość i różnorodność struktury działalności społeczno-gospodarczej. Jednak przyjmując, że konkurencyjność regionu wynika ze splotu czynników sprzyjających rozwojowi i wzrostowi opłacalności działalności gospodarczej⁷ należy uznać te cele priorytetowe za konkurencyjne. Mają one bowiem charakter długookresowy, uwzględniają zarówno istniejące bariery,

⁷ I. Fierla: *Narastanie przestrzennych dysproporcji rozwojowych w Polsce. Problemy rozwoju regionalnego*, z. 10. VII Kongres Ekonomistów Polskich, 2001, s. 5.

jak też potencjalne możliwości rozwoju regionu. Tworzenie programów rozwoju na podstawie posiadanych dóbr i zasobów jest warunkiem trwałego rozwoju – rozwoju konkurencyjnego. Klasik stwierdza, że o konkurencyjności regionu decydują m.in. jego mocne i słabe strony, będące atutami lub słabościami w procesie kształtowania konkurencyjności⁸. Kształtowanie woj. opolskiego jako regionu konkurencyjnego opiera się przede wszystkim na analizie jego mocnych i słabych stron. Istotną determinantą konkurencyjności regionu są zasoby ludzkie. Obecnie są one oceniane przez pryzmat poziomu wykształcenia ludności i zdolności do kreatywnej pracy. Nie bez znaczenia pozostaje struktura wiekowa ludności, warunki życia mieszkańców oraz światopogląd i tradycje regionalne.

Woj. opolskie jest specyficznym regionem w skali kraju ze względu na zachodzące na jego obszarze procesy społeczno-demograficzne. Mają one źródło w etnicznym różnicowaniu ludności. Część ludności województwa zamieszkująca jego wschodnie rejony, określana mianem autochtonicznej, ma pochodzenie niemieckie. Efektem tego jest największy, w skali kraju, proces emigracji zagranicznych ludności, który można uznać za podstawową barierę kształtowania konkurencyjności regionu. Proces odpływu ludności z woj. opolskiego zachodzi od wielu lat i dotyczy przede wszystkim młode grupy ludności. W 2003 r. utrzymał się malejący trend w zakresie liczby mieszkańców województwa, spowodowany przede wszystkim ujemnym saldem migracji, a dodatkowo ujemnym przyrostem naturalnym. W 2003 r. saldo migracji z woj. opolskiego wyniosło -4,18‰, co plasuje region na ostatnim miejscu w kraju. Odpływ ludności wywołuje wiele konsekwencji natury demograficznej i społecznej oraz gospodarczej⁹. Należą do nich m.in.:

- deformacja struktur demograficznych – starzenie się ludności;
- niski wskaźnik skolaryzacji młodzieży licealnej ogólnokształcącej;
- najniższy wskaźnik wykształcenia ludności w skali kraju;
- wzrost sytuacji patologicznych w rodzinach (nieobecność przynajmniej jednego z rodziców, najczęściej ojca).

Zła sytuacja społeczna regionu skłoniła władze regionalne do przeciwdziałania negatywnym procesom społeczno-demograficznym, a zarazem podniesienia jakości zasobów społecznych. W celu poprawy sytuacji społeczno-demograficznej uchwalono m.in.: *Strategię Rozwoju*

⁸ A. Klasik: *Strategia konkurencyjna regionu*, [w:] *Problemy transformacji struktur regionalnych i konkurencyjność regionów w procesie integracji europejskiej*, A. Klasik., Z. Ziolo (red.), Rzeszów 2002, s. 29.

⁹ Szeroko nt. konsekwencji ekonomicznych migracji zagranicznych z woj. opolskiego pisze: R. Jończy, *Migracje zarobkowe ludności autochtonicznej z województwa opolskiego. Studium ekonomicznych determinant i konsekwencji*. Opole 2003, s. 291.

Edukacji w Województwie Opolskim na lata 2003-2006 oraz Wojewódzką Strategię Rozwoju Pomocy Społecznej na lata 2002-2015.

Pierwsza z nich określa priorytety, cele strategiczne i kierunki działań w zakresie nauki i szkolnictwa wyższego oraz wszelkich zadań oświatowych realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe i placówki kształcenia ustawicznego¹⁰. Diagnoza aktualnego stanu wykształcenia oraz rozeznanie w preferencjach samorządów gminnych i powiatowych spowodowały wyznaczenie dwóch najistotniejszych, z zakresu edukacji w województwie priorytetów:

- kształtowanie systemu ustawicznego kształcenia i szkolenia zawodowego;
- rozwój szkolnictwa wyższego i edukacji gminnej oraz powiatowej.

Powyższe priorytety znalazły odzwierciedlenie w opracowaniu *Programu rozwoju województwa opolskiego na lata 2001-2002*, w którym uznano konieczność wykonywania działań służących¹¹:

- wspieraniu inwestycji budowlanych, mających na celu powiększenie i poprawę bazy dydaktycznej w gminach i powiatach;
- modernizacji i wzbogaceniu wyposażenia szkół i placówek oświatowych;
- wspieraniu rozwoju placówek kształcenia praktycznego;
- rozwojowi systemu kształcenia ustawicznego młodzieży i dorosłych, w tym mających na celu przeciwdziałanie bezrobociu i marginalizacji;
- wspieraniu rozwoju szkolnictwa wyższego, w tym wyższego szkolnictwa zawodowego.

Każde z powyższych zadań uzyskało środki finansowe na realizację w wysokości zbliżonej do wartości wnioskowanej i zostało w prognozowanym stopniu zrealizowane. Zadania te stanowiły znaczną część ogółu zadań imiennych ujętych w kontrakcie województwa na lata 2000-2003. Na realizację zadań z zakresu pierwszego celu operacyjnego: *dobrze wykształcone społeczeństwo* wydano 37% ogółu wydatków poniesionych w ramach realizacji zadań ujętych w kontrakcie województwa¹². Do zrealizowanych zadań należały m.in.:

- rozwój bazy materialnej i dydaktycznej dla kształcenia młodzieży na poziomie wyższym zawodowym;
- założenie i prowadzenie wojewódzkiej edukacyjnej bazy danych;
- powołanie kilku centrów edukacyjnych (np. w Strzelcach Opolskich, Kędzierzynie-Koźlu, Zdzeszowicach);

¹⁰ *Strategia rozwoju edukacji w woj. opolskim na lata 2003-2006.* www.umow.opole.pl

¹¹ *Programy rozwoju woj. opolskiego na lata 2001-2002 r.* www.umow.opole.pl

¹² Rozliczenie zadań imiennych ujętych w Kontrakcie [w:] www.umow.opole.pl

- budowa, rozbudowa lub modernizacja obiektów oświatowych w kilkunastu miejscowościach województwa.

Drugi z celów operacyjnych skierowany na wzmocnienie potencjału zasobów ludzkich: *Poprawa warunków życia w regionie* objął zadania z zakresu:

- rozwoju walorów kulturowych regionu (np. restauracja, konserwacja, odbudowa obiektów zabytkowych, dofinansowanie Opolskich Konfrontacji Teatralnych, stworzenie internetowego informatora o walorach kulturalnych i turystycznych Opolszczyzny);
- opieki zdrowotnej (Program opieki kardiologicznej i kardiochirurgicznej, Program rozwoju onkologii);
- aktywnego wykorzystania rynku pracy (pozyskiwanie dodatkowych i alternatywnych źródeł dochodów oraz nowych umiejętności na zmieniającym się rynku pracy, aktywizacja obywatelska i zawodowa prowadząca do utworzenia dodatkowych miejsc pracy, kształcenie zawodowe młodzieży wiejskiej bezrobotnej i popegerowskiej w zawodach pozarolniczych i specjalistycznych rolniczych).

Na jego realizację wydano 15% ogółu środków przypadających na realizację kontraktu.

Efekty realizacji założeń programowych są w pewnym stopniu zadowalające. Biorąc pod uwagę wykształcenie mieszkańców należy podkreślić, że w latach 1995-2002 rysował się wzrost liczby studentów (oraz absolwentów) opolskich szkół wyższych¹³. Nadal jednak, niekorzystnie na tle kraju, przedstawia się sytuacja województwa pod względem udziału ludności z wykształceniem wyższym. W 2002 r. w stosunku do 1988 r. udział ten wzrósł o 3,3%, jednak woj. opolskie pozostało na ostatnim miejscu w kraju. Zaznaczył się także wzrost dystansu regionu opolskiego do średniej krajowej. Wiele innych cech opisujących jakość zasobów społecznych także nie kształtuje się pozytywnie na terenie woj. opolskiego. Jest to np. wzrastająca liczba ludności w wieku poprodukcyjnym i utrzymujący się wysoki wskaźnik obciążenia ekonomicznego. W 2003 r. wyniósł 57,4 osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Niekorzystnie kształtują się także tendencje na opolskim rynku pracy. Województwo w 2003 r. zajęło 12 miejsce w kraju pod względem dynamiki zmian liczby bezrobotnych. Stopa bezrobocia w grudniu 2003 r. osiągnęła poziom równy 19,4%, w kraju była niższa i wyniosła 18,0%.

¹³ Województwo opolskie. *Sytuacja społeczno-gospodarcza w I półroczu 2003 r.* UMWO Opole 2003, s. 131.

Istotna w kształtowaniu konkurencyjności regionu jest jego struktura funkcjonalno-przestrzenna oraz istniejący potencjał gospodarczy stanowiący podstawę dalszego rozwoju.

Analiza struktury przestrzenno-funkcjonalnej woj. opolskiego pozwala je uznać za region rolniczo-przemysłowy z niewykształconą strefą usługową. W przestrzeni województwa wyodrębnia się trzy strefy funkcjonalne¹⁴:

- rolno-leśną, na północy i północnym zachodzie;
- rolną, na zachodzie i południu;
- urbanizacji i uprzemysłowienia, obejmującą obszar centralnej i wschodniej części województwa między Opolem a Kędzierzynem-Koźle i Strzelcami Opolskimi.

Granice między wyróżnionymi strefami wraz z upływem czasu stają się mniej ostre, a funkcje wzajemnie się przenikają. Dotyczy to przede wszystkim strefy przemysłowej, która rozprzestrzenia się na zachodnie obszary województwa, a także zmiany funkcji rolniczej na usługową na terenach określanych jako rolne. Jednak nadal dużą część województwa stanowią obszary rolne i przemysłowe. Odzwierciedleniem tego jest struktura wartości dodanej brutto (WDB) wytwarzanej w gospodarce woj. opolskiego. W sektorze rolniczym i przemysłowym wysokość WDB przekracza średnią krajową. W 2002 r. WDB była wyższa odpowiednio o ok. 3% i 5% od przeciętnych dla kraju we wskazanych sektorach gospodarki. Niekorzystnym zjawiskiem jest kształtowanie się WDB poniżej średniej krajowej w sektorze usługowym. Należy podkreślić, że struktura gospodarcza województwa jest nienowoczesna.

W sferze wykorzystania i rozwoju potencjału gospodarczego istotne znaczenie ma położenie województwa między dwoma silnymi regionami: od zachodu woj. dolnośląskim a od wschodu śląskim. Położenie małego, o niższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionu opolskiego między prężnie rozwijającymi się regionami może być zarówno szansą, jak i barierą dla jego rozwoju. Obecnie obserwuje się koncentrację nowych inwestycji, zwłaszcza z branż przemysłów wysokiej technologii i usług wyższego rzędu na obszarze sąsiednich województw. Wynika to z posiadanych przez nie lepszych warunków lokalizacji dla takich dziedzin gospodarki. W dotychczasowej sytuacji woj. opolskie odgrywa rolę regionu tranzytowego. Jednak w przyszłości może dojść do dyfuzji procesów rozwojowych z obszarów lepiej rozwiniętych na teren woj. opolskiego. Ważne jest promowanie mocnych stron woj.

¹⁴ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego. www.umow.opole.pl

opolskiego, dzięki czemu potencjalni inwestorzy zdecydują o dokonaniu inwestycji na jego terenie. Mocną stroną regionu pod tym względem jest jego dostępność transportowa.

W zakresie wykorzystania i rozbudowy potencjału gospodarczego realizowane są zadania pod wspólnym hasłem priorytetowym *Rozbudowa i modernizacja infrastruktury i istniejącego potencjału gospodarczego*. W ramach kontraktu województwa zrealizowano m.in.:

- inwestycje w infrastrukturę komunikacyjną (budowa obwodnicy północnej dla Miasta Opola, modernizacja drogi wojewódzkiej nr 424 na odcinku Malnia – Gogolin);
- liczne zadania z zakresu ochrony środowiska przyrodniczego: (budowa kolektora przesyłowego ścieków sanitarnych z Głucholaz do oczyszczalni w Nysie, ochrona bioróżnorodności w Stobrawskim Parku Krajobrazowym, ochrona wód Odry; zarządzanie i monitorowanie zasobów wód podziemnych zbiornika GZWP-333 i GZWP-335, budowa wodociągów w kilku gminach, wdrażanie i realizowanie systemu segregacji odpadów i wiele innych);
- utworzenie Centrum Obsługi Inwestora z internetowym systemem informacyjnym przy ARO SA;
- rozwój i udoskonalanie informatycznego sposobu pracy Opolskiej Izby Gospodarczej oraz Agencji Rozwoju Opolszczyzny;
- organizowanie systemu wdrażania projektów innowacyjnych i transferu technologii.

Największą część środków skierowano na budowę obwodnicy oraz ochronę wód Odry. Realizacja większości zadań pochłonęła całkowicie dostępne środki. Wszystkie podjęte do realizacji zadania mają charakter długookresowy. Mimo że część z nich była konieczna do realizacji ze względu na zagrożenie powodowane warunkami przyrodniczymi, jakie charakteryzują województwo to jednak te inicjatywy można uznać za wspierające konkurencyjność regionu. Nie można bowiem traktować regionu jako konkurencyjny, jeżeli jest obszarem wysokiego zagrożenia klęskami żywiołowymi czy cechuje się niską jakością środowiska przyrodniczego. Elementy te w bezpośredni sposób wpływają na jakość życia mieszkańców, a także mogą oddziaływać na zachowania aktualnych bądź potencjalnych przedsiębiorców. Obecnie realizowany jest program RITTS – Innowacyjność Regionalna i Strategie Transferu Technologii, którego celem jest stworzenie regionalnych strategii innowacyjności i transferu technologii.

W woj. opolskim zaznaczył się wzrost nakładów na modernizację i rozwój przedsiębiorstw gospodarczych. Nakłady inwestycyjne w przed-

siębiorstwach z liczbą pracujących powyżej 45 osób wzrosły w latach 2002-2003 o ok. 17%. Dynamika przyrostu nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach badanego województwa przewyższa pod tym względem średnią krajową. W strukturze nakładów w przedsiębiorstwach Opolszczyzny dominują środki przeznaczone na inwestycje trwałe (99%). W tej grupie nakładów największą część przeznaczono na maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia. Największy wzrost nakładów inwestycyjnych w 2003 r. w stosunku do poprzedniego zanotowano w przemyśle. Pozostałe sekcje PKD zanotowały spadek wielkości nakładów inwestycyjnych, który najwyraźniej dotknął budownictwo.

Kolejnym wyzwaniem wyznaczonym do realizacji przez władze regionu jest *Aktywizacja gospodarcza regionu z wykorzystaniem europejskiego korytarza transportowego przebiegającego przez województwo opolskie*. Władze regionu widzą możliwości podniesienia konkurencyjności regionu na podstawie jego bardzo dobrej dostępności komunikacyjnej. W zakresie realizacji tego celu w kontrakcie województwa ujęto jedno zadanie *Promocja gospodarcza regionu, w tym głównego pasa rozwojowego wzdłuż autostrady A4*. Za jego realizację odpowiedzialność ponosiła Opolska Izba Przedsiębiorczości. Uzyskane środki wykorzystano całkowicie. W ramach tego zadania opracowano magazyn internetowy, w którym zostało zaprezentowanych ok. 300 podmiotów gospodarczych. Internetowa promocja gospodarki regionu ma duże znaczenie, jednak nie powinna pozostać jedynym sposobem rozpowszechniania informacji. Konieczne jest prowadzenie aktywnej strategii promocji przedsiębiorstw i produktów regionu. Celowe wydaje się być poszukiwanie konkurentów oraz potencjalnych kooperantów, podnoszenie jakości produktów i technologii ich wytwarzania. Przez produkowanie i wprowadzanie markowych dóbr i usług na rynek krajowy (i międzynarodowy) przedsiębiorstwa zwiększają szansę na utrzymanie się i rozwój ekonomiczny.

Należy podkreślić, że w regionie zachodzi ożywienie gospodarcze. Niestety, nie występuje ze szczególną siłą na „predestynowanym” obszarze województwa. Z roku na rok przyrasta liczba podmiotów gospodarczych w województwie, jednak dynamika zmian systematycznie się zmniejsza. Zjawisko wolniejszego przyrostu liczby podmiotów gospodarczych jest rejestrowane w każdej grupie wielkości podmiotów gospodarczych. Woj. opolskie pod względem dynamiki zmian liczby podmiotów gospodarczych zajmuje 10 miejsce wśród województw Polski.

Ważną dziedziną rozwoju gospodarczego województwa jest rolnictwo. Newralgicznym problemem kształtowania konkurencyjności regionu jest wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich przez „wprowa-

dzanie" funkcji innych niż rolnicze na tereny opolskich wsi. W zakresie tego celu dostrzegane są pozytywne efekty. Cel operacyjny zapisany w obecnej strategii rozwoju województwa *Restrukturyzacja rolnictwa i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich* charakteryzuje się największą liczbą zakontraktowanych zadań imiennych. Dotyczyły one przede wszystkim adaptacji i modernizacji istniejących obiektów infrastruktury technicznej we wsiach opolskich, tworzenia centrów rekreacyjno-sportowych, bezpiecznych placów zabaw, ośrodków twórczości ludowej, centrów oświaty i kultury oraz jednostek wspierających rozwój lokalny i regionalny, takich jak: Wiejskie Centrum Rozwoju Lokalnego, Opolskie Regionalne Centrum Informacji Europejskiej ds. Rolnictwa w Łosiowie. Podniesieniu jakości życia we wsiach opolskich i ich rozwojowi gospodarczemu sprzyjają realizowane programy operacyjne: *Odnowa Wsi w Województwie Opolskim* oraz *Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich*. Pierwszy z nich jest inicjatywą oddolną i ma na celu przygotowanie społeczności wiejskich do zmian funkcjonalnych i gospodarczych zachodzących współcześnie na wsi, głównie w rolnictwie. Nacisk położono także na tworzenie sieci rozwoju w postaci organizacji gospodarczych i społecznych zdolnych do samodzielnego prowadzenia projektów i współpracy z samorządami oraz instytucjami działającymi na rzecz rozwoju wsi i rolnictwa. Podstawowym celem *Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich* jest zwiększenie pozarolniczego zatrudnienia na wsi. W woj. opolskim jest w części realizowany, gdyż przyznano dofinansowanie tylko do jednego z jego komponentów – infrastruktury wiejskiej. Dwa pozostałe komponenty, mikrokredyty (tworzenie mikro-przedsiębiorstw) i aktywizacja zasobów ludzkich nie uzyskały wsparcia finansowego i ich realizacja pozostaje wstrzymana. W ramach tego programu pomyślnie realizowane są projekty infrastrukturalne z zakresu¹⁵:

- wodociągów wiejskich (w tym stacje wodociągowe);
- kanalizacji wsi (w tym oczyszczalnie ścieków);
- systemów gospodarki odpadami stałymi;
- dróg gminnych i powiatowych.

W ramach ostatniego z celów operacyjnych, skierowanego na rozwój gospodarczy: *Rozwój współpracy międzynarodowej, kontaktów indywidualnych oraz współpracy transgranicznej* zakontraktowano tylko jedno zadanie: Organizacja VI i VII Targów Przedsiębiorczości i Rzemiosła Inter-Region Prudnik 2001 i 2002. Organizacja targów jest zapewne niewystarczającą inicjatywą służącą poprawie konkurencyjności regionu.

¹⁵ *Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich*. <http://www.umwo.opole.pl/>

Województwo ma duże szanse na rozwijanie współpracy międzynarodowej, transgranicznej oraz międzyregionalnej z wykorzystaniem istniejących możliwości. Położenie województwa na granicy z Czechami, pozwala na prowadzenie współpracy międzynarodowej – transgranicznej. Sprzyja temu także występowanie sześciu przejść granicznych, w tym jednego pełnotowarowego Trzebinia-Bartultowice. Dostrzega się również szansę efektywnej, wielopłaszczyznowej współpracy woj. opolskiego z państwem niemieckim. Uwarunkowane jest to m.in. etnicznymi związkami mieszkańców regionu z państwem niemieckim.

Wśród głównych priorytetów współpracy zagranicznej województwa wyróżnia się m.in.¹⁶:

- współpracę z Republiką Czeską;
- współpracę między samorządami woj. opolskiego i landami w Niemczech;
- współpracę z Nadrenią – Palatynatem, Burgundią oraz Krajem Środkowoczeskim zgodnie z zapisami Wspólnego Oświadczenia „4-stronna partnerska sieć regionalna”;
- współpracę z obecnymi i potencjalnymi partnerami ze Wschodu (Obwód Iwano-Frankiowski, Obwód Białgoradzki);
- tworzenie systemu kontaktów z regionami państw należących do UE (Włochy, Hiszpania, Portugalia, Francja, Austria, Wielka Brytania, Irlandia).

W sferze współpracy zagranicznej aktywne są władze samorządowe zarówno szczebla wojewódzkiego, jak też lokalnego. W 2003 r. Samorząd Województwa podjął ponad 120 inicjatyw, obejmujących 13 krajów. Dotyczyły one następujących dziedzin: gospodarka (24 inicjatywy), integracja europejska (22), edukacja (13), rozwój obszarów wiejskich (9), promocja turystyczna (8). Samorządy gmin podjęły natomiast 312 inicjatyw. Współpracowały z 21 krajami w zakresie: wymiany kulturalnej (72), wymiany młodzieży (47), edukacji (20), współpracy między jednostkami straży pożarnej (25), współzawodnictwa sportowego (20).

Niekorzystne tendencje rysują się w woj. opolskim w zakresie udziału jednostek z kapitałem zagranicznym. Podejmowane inicjatywy różnokierunkowej współpracy zagranicznej nie znajdują odzwierciedlenia w sferze gospodarczej regionu. Podobnie jak w kraju, tak w woj. opolskim maleje tempo przyrostu liczby spółek prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego. Szczególnie wyraźny ich spadek no-

¹⁶ *Priorytety współpracy zagranicznej województwa opolskiego na lata 2003-2006.*
<http://biuletyn.aro.pl>.

tuje się w województwie po 2000 r. W latach 1999-2000 tempo przyrostu liczby spółek prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego na Opolszczyźnie było dużo wyższe niż przeciętnie w kraju. Obecnie natomiast notuje się poziom poniżej średniej krajowej. Woj. opolskie cechuje się, jednym z najniższych w skali kraju, wskaźnikami charakteryzującymi liczbę i nasycenie podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego¹⁷.

W kształtowaniu konkurencyjności województwa ważne jest nawiązanie współpracy z regionami sąsiednimi, przede wszystkim woj. dolnośląskim i śląskim. Oba regiony cechują się większym potencjałem ludnościowym i gospodarczym. Szanse woj. opolskiego na uczestniczenie w procesach rozwoju społeczno-gospodarczego zachodzących na terenie ziem śląskich uwarunkowane są włączeniem się w aktywną, sąsiedzką współpracę.

Cele i kierunki z zakresu kształtowania konkurencyjności regionu opolskiego wydają się być poprawnie sformułowane. Jednak podejmowane zadania napotykają na liczne bariery uniemożliwiające ich pełną realizację. Tylko część z nich odnotowuje wyraźne sukcesy. Są one dostrzegane w zakresie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Większość podjętych zadań przynosi pozytywne efekty, lecz nie na zamierzoną skalę. Za przykład mogą służyć działania i ich efekty w sferze kształtowania zasobów ludzkich (w tym wykształcenia mieszkańców), aktywności gospodarczej, czy współpracy zagranicznej. Szczególnie trudne jest wykształcenie pasma aktywizacji gospodarczej w przestrzeni panaeuropejskiego korytarza transportowego. W tym zakresie sfera koncepcyjna budowania konkurencyjności regionu musi być skonkretyzowana. Konieczne są rzetelne i szczegółowe analizy co do możliwości zaistnienia pasma aktywności gospodarczej w osi korytarza transportowego. Kolejnym krokiem może być ukierunkowanie działań na jego powstanie, lub przeformułowanie celu i poszukiwanie innych źródeł pobudzania aktywności gospodarczej.

¹⁷ *Województwo opolskie. Sytuacja społeczno-gospodarcza w I półroczu 2003 r.* UMWO Opole 2003, s. 22-25, 111-114.